

การประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบเพื่อการจัดการปัญหาหมอกควันและไฟป่า ในพื้นที่จังหวัดพะเยา

Assessing the Potential of Prototype Communities for Smog and Forest Fires Management in Phayao Province

รังสรรค์ เกตุฮืด^{1*} บุญศิริ สุขพร้อมสรรพ¹ และนิตติ เอี่ยมชื่น¹

Rangsan Ket-ord^{1*} Boonsiri Sukopromsun¹ and Niti Iamchuen¹

¹ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

¹ Geographic Information Science, School of Information and Communication Technology, University of Phayao, Phayao, 56000

*Corresponding author : rangsank@gmail.com

Received: November 14, 2020

Revised: December 16, 2020

Accepted: December 22, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาและประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟป่าและหมอกควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา จากทั้ง 9 อำเภอ ละ 2 ชุมชน รวม 18 ชุมชน มีวิธีการศึกษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ทางผู้ศึกษาได้จัดทำขึ้นจากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วย 5 เกณฑ์ คือ แผนชุมชน ข้อตกลงป่าชุมชน กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน การสื่อสารประชาสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน และการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน จากนั้นลงพื้นที่สำรวจระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2563 แล้วนำมาสรุปเป็นผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน พร้อมทั้งปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีอยู่และกลไกการหนุนเสริม) และปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัดและอุปสรรค)

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินการดูแลรักษาป่าของชุมชนล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากความต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าเพื่อให้เป็นมรดกของลูกหลานของชุมชนทั้งสิ้น การสนับสนุนจากภายนอกเป็นเพียงส่วนหนุนเสริมเท่านั้น โดยชุมชนส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันในการเฝ้าระวังไฟป่าและหมอกควัน ในช่วงที่ทางจังหวัดมีประกาศห้ามเผา ชุมชนจะร่วมกันทำแนวกันไฟ หรืออาจชิงเผาก่อนที่จะมีประกาศจังหวัด การจัดตั้งจุดเฝ้าระวังไฟป่า และคัดกรองบุคคลเข้าออกป่าชุมชน ส่วนการดูแลรักษาป่าในช่วงเวลาปกตินั้น ชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันของชุมชนในการดูแลรักษาป่า ข้อห้ามและบทลงโทษต่างๆ รวมทั้งขออนุญาตในการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งการดำเนินการที่ผ่านมาได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะทางอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และส่วนราชการโดยเฉพาะกรมป่าไม้ที่ดูแลป่าสงวนแห่งชาติ และกรมอุทยานฯ ที่มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตั้งอยู่ติดกับชุมชน จะเข้ามาหนุนเสริมการดูแลรักษาป่า การลาดตระเวนและเฝ้าระวังไฟป่าร่วมกับชุมชน เพื่อให้ป่าชุมชนทำหน้าที่เป็นกันชน (Buffer) ในการรักษาพื้นที่อุทยานฯ แต่ทั้งนี้ระดับและความต่อเนื่องของการสนับสนุนอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

คำสำคัญ: ประเมินศักยภาพ / ชุมชนต้นแบบ / หมอกควันและไฟป่า

Abstract

The studying and assessing the potential of prototype communities for smog and forest fires management in Phayao province from all 9 districts, specifying two communities per district, totaling 18 communities. The study method was conducted by using the interview questionnaire which was developed by combining relevant documents and research. Then synthesized as an interview form consisting of 5 criteria including community plans, community forest agreements, community participation activities to tackle forest fires and smog, public relations communications to tackle forest fires and smog, and the support from the government agencies and private sectors. Then, they visited 18 communities survey sites between June and July 2020 and summarize the results of the analysis of community potential along with positive factors (existing potential and supporting mechanism) and negative factors (Limitations and obstacles).

The results showed that community forest preservation operations have all originated from the need to conserve forests as a legacy of the community's children, while external support is only a small part of the support. Most communities are similar in surveillance methods for forest fires and haze, that is during the province's ban on burning the community will join together to make a line for fire protection or may burn before the province is announced establishment of forest fire surveillance and screening people to enter the community forest. As for caring for the forest during normal times, the community has established rules and consensus on the care of the forest, prohibitions and penalties including permission to use the forest. The past operation has been supported by the government agencies especially the district officer, local government organizations, and government agencies that manage forest resources including the department of forestry that takes care of the national forest areas and the department of national parks, wildlife and plant conservation that takes care protected forest areas adjacent to the community. Such departments will come to support and strengthen the care of the forest, forest fire patrol and surveillance with the community, so that community forests act as buffers in the preservation of the national park area. However, the level and continuity of support may vary from community to community.

Keywords: potential assessment / the prototype community / smog and forest fires

บทนำ

พื้นที่ภาคเหนือประสบกับปัญหาหมอกพิษจากฝุ่นควันจากการเผาป่าไม้ในพื้นที่และจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยปัญหาหลักเกิดจากสภาพภูมิอากาศที่มีความแห้งแล้ง ลักษณะภูมิประเทศ และกิจกรรมในพื้นที่ การกระจายตัวของฝุ่นควันส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน การท่องเที่ยว รวมทั้งบังคับทัศนวิสัยการจราจรทั้งทางบกและทางอากาศ ซึ่งความรุนแรงของปัญหาโดยทั่วไปปรากฏชัดเจนในช่วงหน้าแล้ง (ธันวาคม-เมษายน) ของทุกปีที่มีสภาวะอากาศที่แห้งและนิ่ง ทำให้ฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นสามารถแขวนลอยอยู่ในบรรยากาศได้นาน นอกจากนี้ยังพบว่าปริมาณฝุ่นละออง

ขนาดเล็กเพิ่มขึ้นเนื่องจากความแห้งแล้งที่ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของไฟฟ้า ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว เกษตรกรจะทำการเผาเศษวัสดุเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับการเกษตรในช่วงฤดูฝน สำหรับปีที่ฝนตกน้อยหรือเกิดภาวะแห้งแล้งจะทำให้การชะล้างหมอกควันหรือฝุ่นที่แขวนลอยในอากาศเป็นไปได้น้อย (วิจารณ์ ลิมาฉายา, 2553) ในอดีตไฟฟ้านับเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาหรือวิวัฒนาการของป่าไม้ ทั้งช่วยคงสภาพโครงสร้างเดิมของป่า สนับสนุนการงอกเงยของเมล็ดและการเติบโตของกล้าไม้ทั้งหลาย รวมไปถึงการป้องกันการระบาดของโรคและแมลง แต่ในปัจจุบัน ไฟฟ้าส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากน้ำมือมนุษย์ถึงประมาณร้อยละ 85 ทั้งจากการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ การหาของป่า การตั้งแคมป์ไฟ การเผาขยะ และการทิ้งก้นบุหรี่ไม่ถูกที่ถูกทางซึ่งทำให้ไฟฟ้าเกิดขึ้นในสถานที่ที่ไม่ควรเกิด เช่น เกิดไฟฟ้าในพื้นที่ของป่าดงดิบ ซึ่งต้นไม้ส่วนใหญ่ไม่มีกลไกป้องกันไฟฟ้า ทำให้ไฟฟ้าสร้างความเสียหายอย่างรุนแรงต่อทั้งสิ่งมีชีวิตและระบบนิเวศ (ศักดิ์รัฐ ชื่นวงศ์อรุณ, 2563) จากข้อมูลสถิติของการเกิดไฟฟ้าในประเทศไทย ปีงบประมาณ 2560-2562 พบว่า ไฟฟ้าที่เกิดขึ้นล้วนเกิดจากน้ำมือของมนุษย์แทบทั้งสิ้น สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการเก็บหาของป่า โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 68.90 ของสาเหตุการเกิดไฟฟ้าทั้งหมด และพบว่าในปีงบประมาณ 2562 เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติงานดับไฟฟ้าทั้งสิ้นรวม 7,318 ครั้ง คิดเป็นพื้นที่ถูกไฟไหม้ จำนวน 151,681.9 ไร่ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2563)

จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่ต้องเผชิญกับปัญหาหมอกควันรุนแรง จากข้อมูลการตรวจวัดคุณภาพอากาศพบความเข้มข้นของฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน (PM10) มีค่าสูงเป็นลำดับที่สองของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ และจากการติดตามสถานการณ์จุดความร้อน (hotspot) ด้วยข้อมูลดาวเทียม TERRA และ AQUA ระบบ MODIS พบว่าระหว่างปี พ.ศ. 2561-2562 จังหวัดพะเยามีจุดความร้อนสะสมเพิ่มมากขึ้นถึงร้อยละ 84.10 (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง, 2562) เพื่อให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินงานตามมาตรการในการแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟฟ้าที่จะช่วยลดผลกระทบทางสุขภาพจากมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นต่อทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและผู้สูงอายุ จึงมีแนวคิดในการพัฒนาฐานข้อมูลไฟฟ้าและหมอกควันจากหลากหลายชุมชน เพื่อตักตวงเป็นแนวทางในการบริหารและจัดการหมอกควันและไฟฟ้าในจังหวัดพะเยา ด้วยการสำรวจเชิงพื้นที่และการสัมภาษณ์ถึงกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย ติดตามและรวบรวม ประเมินผลการดำเนินงานและประเมินศักยภาพ เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายต้นแบบในการจัดการปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันต่อไป โดยมุ่งศึกษาไปยังชุมชนที่มีการจัดตั้ง “ป่าชุมชน” ที่ขออนุญาตจากกรมป่าไม้แล้ว เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ติดกับป่าและชุมชนมีต้นทุนทางความคิดและมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟฟ้าอยู่แล้ว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ การฟื้นฟูพื้นที่ป่าโดยการปลูกทดแทน การเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน (ประทีป มีคติธรรม, 2562) ทั้งนี้ได้นำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geoinformatics) มาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่มีความสามารถในการบูรณาการความรู้ทางด้าน การรับรู้จากระยะไกล (Remote Sensing: RS) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) และระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System: GPS) (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ, 2552) และอีกส่วนหนึ่งยังนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอนให้แก่นิสิตในหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ ได้เรียนรู้สู่การปฏิบัตินำไปใช้ในสถานการณ์จริงและมีส่วนหนุนเสริมการแก้ปัญหาของชุมชน ก่อให้เกิดความตั้งใจและเกิดการมีส่วนร่วมต่อชุมชนในพื้นที่ เพื่อสร้างคนเก่งและคนดีส่งต่อให้แก่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. จัดทำฐานข้อมูลชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน ในจังหวัดพะเยา
2. ประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน พร้อมเสนอแนะแนวทางและเกณฑ์การประเมินศักยภาพด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน ในจังหวัดพะเยา

วิธีการศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดพะเยาที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ป่าและมีการจัดการป่าไม้ในรูปของป่าชุมชน จากฐานข้อมูลการขึ้นทะเบียนป่าชุมชนของกรมป่าไม้ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้, 2563) โดยคัดเลือกอำเภอละ 2 ชุมชน รวมทั้งจังหวัดพะเยา 9 อำเภอ 18 ชุมชนต้นแบบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อชุมชนต้นแบบที่ลงสำรวจข้อมูลด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน รวม 9 อำเภอ จำนวน 18 แห่ง

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ตำบล	อำเภอ
1	แม่กาท่าข้าม	แม่กา	เมืองพะเยา
2	ม่อนแก้ว	บ้านสาบ	เมืองพะเยา
3	ดงบุญนาคน	บ้านเหล่า	แม่ใจ
4	แม่จัว	แม่สุก	แม่ใจ
5	สันป่าล้าน	ห้วยแก้ว	ภูพานยาว
6	ร่องปอ	ดงเจน	ภูพานยาว
7	บ้านเตื่อ	ปง	ปง
8	ฝายแก้ว	ฮอย	ปง
9	ปงเสด็จ	บ้านปิน	ดอกคำใต้
10	ห้วยต้นตุ่ม	ห้วยลาน	ดอกคำใต้
11	ห้วยยางขาม	ห้วยยางขาม	จุน
12	ร่องหาด	ห้วยข้าวกล้า	จุน
13	ท่าฟ้าเหนือ	สระ	เชียงม่วน
14	หนองกลาง	บ้านม่วง	เชียงม่วน

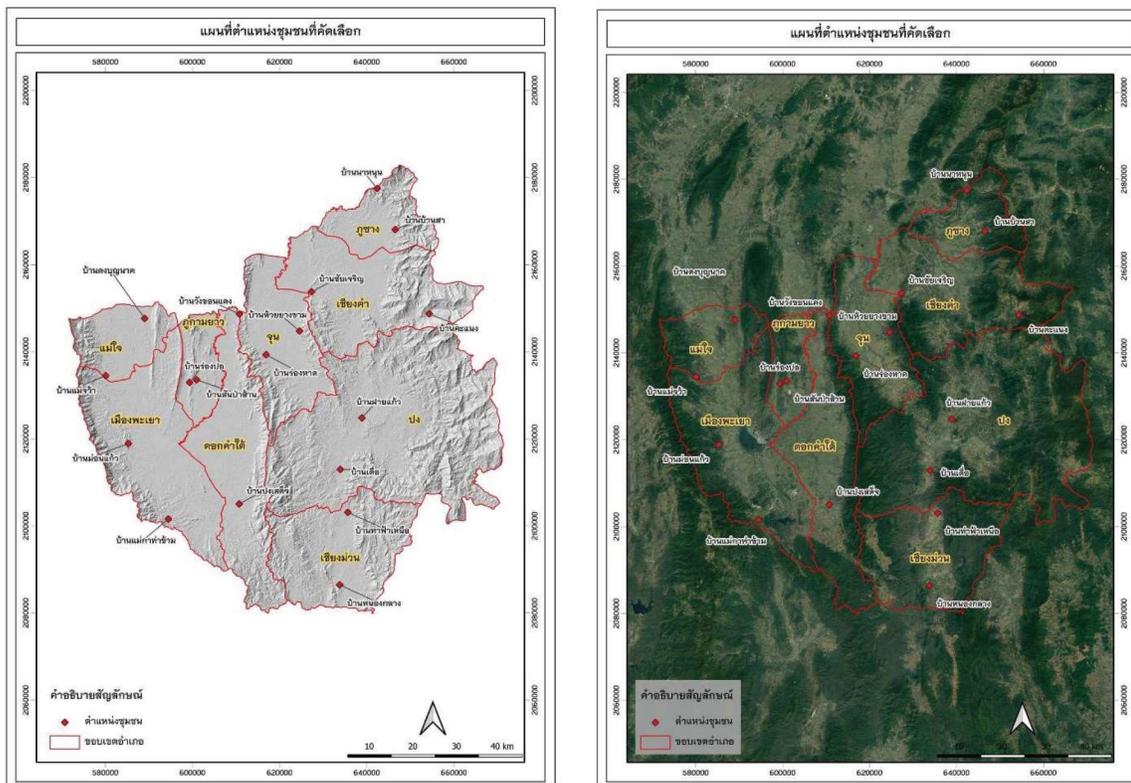
15	ชัยเจริญ	น้ำแวน	เชียงคำ
16	ห้วยสา	ร่มเย็น	เชียงคำ
17	นาหูน	ภูซาง	ภูซาง
18	ทุ่งกล้วย	ทุ่งกล้วย	ภูซาง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

จัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเชิงลึกเพื่อประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน ในจังหวัดพะเยา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายละเอียดข้อมูลเพื่อประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน ในจังหวัดพะเยา

ข้อมูลพื้นฐาน	ข้อมูลเชิงลึก
- ชื่อเครือข่าย/ชุมชน	- จุดเริ่มต้นการสร้างเครือข่าย
- ที่ตั้งตามเขตการปกครองและทางภูมิศาสตร์	- แผนชุมชน/ข้อตกลงป่าชุมชน
- รายชื่อแกนนำเครือข่าย	- กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไฟ
- อาชีพหลัก/พืชหลักในชุมชน	ป่า เช่น ทิมลาดตระเวน ทิมดับไฟ
- แผนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน และการทำกิจกรรม	- การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ขยายการมีส่วนร่วม
ของชุมชน	- การสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ ภาครัฐ/
- สภาพพื้นที่ก่อนและหลังการทำกิจกรรมด้าน	ภาคเอกชน
การจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน	

รูปที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งชุมชนต้นแบบที่ลงสำรวจข้อมูลด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา

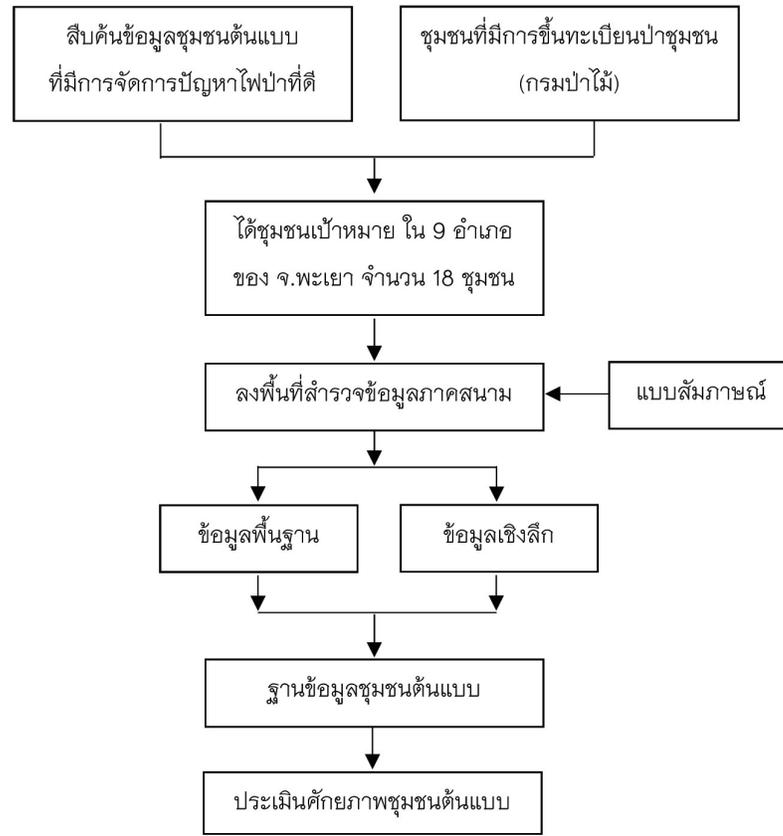
ขั้นตอนการดำเนินงาน

1) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าทั้งข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ตรงกับจุดประสงค์ในการศึกษา โดยจะสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมป้องกันไฟฟ้าของชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวนประมาณ 4-5 คนต่อชุมชน

2) กำหนดระยะเวลาในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน – 31 กรกฎาคม พ.ศ.2563 เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมป้องกันไฟฟ้าที่ชุมชนได้ดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มต้น และมุ่งศึกษาข้อมูลแบบเข้มข้นในรอบ 10 ปีย้อนหลัง (พ.ศ.2554-2563) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันที่เกิดขึ้นในจังหวัดพะเยา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จัดทำฐานข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม จากนั้นทำการสังเคราะห์เกณฑ์การประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบออกมาเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา จากเกณฑ์การประเมินศักยภาพชุมชนที่ทางผู้ศึกษาได้จัดทำขึ้นจากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย 5 เกณฑ์ และประเด็นการพิจารณาในแต่ละเกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์ที่ 1 แผนชุมชน ได้แก่

1) การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและแผนการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่เกิดจากความร่วมมือกันทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน

2) แผนพัฒนาชุมชนและแผนการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่ที่มีความชัดเจน และประชาชนในชุมชนรับทราบอย่างทั่วถึง

3) แผนพัฒนาชุมชนและแผนการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่ถูกนำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเป็น
รูปธรรม

เกณฑ์ที่ 2 ข้อตกลงป่าชุมชน ได้แก่

- 1) การกำหนดข้อตกลงในการจัดการป่าชุมชนมีการประชุมร่วมกันทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน
- 2) การกำหนดข้อตกลงในการจัดการป่าชุมชนที่มีความชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อีกทั้ง

ประชาชนในชุมชนรับทราบอย่างทั่วถึง

เกณฑ์ที่ 3 กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควัน ได้แก่

- 1) มีรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิกใน

ชุมชน

- 2) ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควัน
- 3) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักต่อความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน
- 4) มีการป้องกัน ฟื้นฟู และบำรุงรักษา ทรัพยากรป่าไม้เพื่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

เกณฑ์ที่ 4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ในการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควัน ได้แก่

- 1) ผู้นำเครือข่ายมีการสื่อสาร เผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับไฟฟ้าและฝุ่นควันให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบ

โดยทั่วถึง

- 2) สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับไฟฟ้าและฝุ่นควันผ่านสื่อประชาสัมพันธ์หลากหลาย

ช่องทาง

เกณฑ์ที่ 5 การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ได้แก่

- 1) เยาวชนและสมาชิกในชุมชนได้รับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับไฟฟ้าและฝุ่นควันจากหน่วยงานภายนอก
- 2) ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควัน

จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คนร่วมกันให้คะแนน โดยใช้ค่าเฉลี่ย (mean) ในการรายงานผล
แล้วนำมาสรุปเป็นผลวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา

หมู่บ้าน	ระดับคะแนน* (1 ถึง 5)					คะแนนรวม (25 คะแนน)
	เกณฑ์ 1	เกณฑ์ 2	เกณฑ์ 3	เกณฑ์ 4	เกณฑ์ 5	
บ้านม่อนแก้ว (อ.เมืองพะเยา)	2	3	3	3	4	15
บ้านแม่กาท่าข้าม (อ.เมืองพะเยา)	3	4	5	3	4	19
บ้านร่องปอ (อ.ภูกามยาว)	4	5	4	3	4	21
บ้านสันป่าล้าน (อ.ภูกามยาว)	3	3	3	3	4	16
บ้านดงบุญนาคน (อ.แม่ใจ)	3	5	3	3	3	17
บ้านแม่จั่ว (อ.แม่ใจ)	4	5	4	3	4	20
บ้านวังขอนแดง (อ.ดอกคำใต้)	3	5	3	3	4	18
บ้านปงเสด็จ (อ.ดอกคำใต้)	4	4	5	3	4	20
บ้านร่องหาด (อ.จุน)	2	3	3	3	4	15
บ้านห้วยยางขาม (อ.จุน)	3	4	3	3	3	16
บ้านเดื่อ (อ.ปง)	4	5	4	3	3	19
บ้านฝายแก้ว (อ.ปง)	3	3	3	3	2	14
บ้านหนองกลาง (อ.เชียงม่วน)	3	4	3	3	3	16
บ้านท่าฟ้าเหนือ (อ.เชียงม่วน)	4	5	5	3	4	21
บ้านชัยเจริญ (อ.เชียงคำ)	3	3	3	3	3	15
บ้านคะแนง (อ.เชียงคำ)	3	4	3	3	4	17
บ้านนาหูน (อ.ภูซาง)	3	3	3	3	4	16
บ้านสา (อ.ภูซาง)	3	4	4	3	4	18

หมายเหตุ * กำหนดระดับคะแนน ตั้งแต่ 1 ถึง 5 คือ

- 5 หมายถึง มีศักยภาพมากที่สุด (ชุมชนมีการบริหารจัดการได้ดีกว่าระดับที่คาดหวังไว้เป็นอย่างมาก)
- 4 หมายถึง มีศักยภาพมาก (ชุมชนมีการบริหารจัดการได้ดีกว่าระดับที่คาดหวังไว้)
- 3 หมายถึง มีศักยภาพปานกลาง (ชุมชนมีการบริหารจัดการได้ตามระดับที่คาดหวังไว้)
- 2 หมายถึง มีศักยภาพน้อย (ชุมชนมีการบริหารจัดการได้ต่ำกว่าระดับที่คาดหวังไว้)
- 1 หมายถึง มีศักยภาพน้อยที่สุด (ชุมชนมีการบริหารจัดการได้ต่ำกว่าระดับที่คาดหวังไว้เป็นอย่างมาก)

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านบวกและปัจจัยด้านลบที่ส่งผลต่อศักยภาพในการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา สามารถสรุปประเด็นปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีและกลไกการหนุนเสริม) และปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัด/อุปสรรค) ของชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา ได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปประเด็นปัจจัยด้านบวกและปัจจัยด้านลบของชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา

หมู่บ้าน	ปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีและกลไกการหนุนเสริม)	ปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัดและอุปสรรค)
บ้านม่อนแก้ว (อ.เมืองพะเยา)	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมได้นั้น เนื่องจากความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน และความเข้มแข็งของคณะกรรมการชุมชน - ชุมชนร่วมมือกันทำธนาคารน้ำเพื่อผลิตออกซิเจน และสร้างความชุ่มชื้นภายในพื้นที่ป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูง มักเกิดไฟฟ้าเป็นบริเวณกว้างและมีความรุนแรง
บ้านแม่ท่าข้าม (อ.เมืองพะเยา)	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีเครือข่ายในการเผ่าระวังไฟฟ้าและดับไฟฟ้า จากทั้ง 18 หมู่บ้านในตำบลแม่กา ทั้งที่มีพื้นที่ติดกับป่าและไม่มีพื้นที่ติดกับป่า ซึ่งจะมีการเผ่าระวังไฟฟ้าร่วมกัน ทำให้มีกำลังคนในการทำงานจำนวนมาก - สามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะหน่วยงานด้านป่าไม้ เพื่อขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์ จากหน้ามหาวิทยาลัยพะเยาเข้ามาใกล้ชุมชนมากยิ่งขึ้น
บ้านร่องปอ (อ.ภูพานยาว)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกในชุมชนในหมู่บ้านช่วยกันสอดส่องดูแลพื้นที่ป่าของตนเอง - ได้รับรางวัลป่าชุมชนระดับจังหวัดประจำปี 2556 โครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน โดยคัดจาก 10 หมู่บ้านในจังหวัดพะเยา - โรงเรียนในตำบลสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพป่าเป็นไม้เต็งรังทำให้เกิดไฟป่าได้ง่ายและควบคุมได้ยาก
บ้านสันป่าล้าน (อ.ภูพานยาว)	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมในการเผ่าระวังรักษาป่าไม้ของคนในชุมชน จากการมีอาสาสมัครดับไฟฟ้า (อาสาไฟป่า) จำนวนกว่า 20 คนในทุกๆ ปี และมีแนวโน้มการเข้ามาร่วมเป็นจิตอาสาเพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนมาก - มีเครือข่ายเผ่าระวังไฟฟ้าระหว่างหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกัน จำนวน 3 ชุมชน ทำให้มีกำลังคนมากในการเข้ามาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - ชุมชนใช้วัฒนธรรมประเพณีมาช่วยสนับสนุนการดูแลรักษาป่า เช่น การคงพื้นที่ไว้เป็นป่าสุสานเพื่อเก็บรักษาอัฐิของบรรพบุรุษ จึงทำให้ไม่มีใครกล้าเข้าไปบุกรุกป่าบริเวณนั้น เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่โดยแยกตัวออกมาจากบ้านห้วยแก้วหลวง ซึ่งยังคงมีความเป็นเครือญาติ และมีพื้นที่ป่าติดต่อกัน จึงต้องประสานการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความไม่เข้าใจกันที่อาจกระทบต่อการทำงานได้
บ้านดงบุญนา (อ.แม่ใจ)	<ul style="list-style-type: none"> - ป่าชุมชนเกิดจากความร่วมมือของคนสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชนคนกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุ - ในปี พ.ศ. 2561 ชุมชนได้รับโล่รางวัลและเงินสนับสนุนในการซื้ออุปกรณ์ดับไฟฟ้า - สมาชิกในชุมชนร่วมใจกันรักษา อนุรักษ์ แก้ไขปัญหาในพื้นที่ป่าชุมชน และเสนอความคิดเห็นอันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐจะมีไม่มากนัก

หมู่บ้าน	ปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีและกลไกการหนุนเสริม)	ปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัดและอุปสรรค)
	- การจัดการป่าชุมชนสามารถขับเคลื่อนได้โดยเงินสนับสนุนจากกองทุนหมู่บ้าน กองทุนเงินล้าน กองทุนแม่บ้าน เป็นต้น	
บ้านแม่จัว (อ.แม่ใจ)	- มีเครือข่ายเฝ้าระวังและดับไฟป่าระหว่าง 4 หมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ รวมพื้นที่ประมาณ 1,600 ไร่ - มีการขึ้นทะเบียนจัดตั้งเป็นป่าชุมชนอย่างถูกต้องกับกรมป่าไม้ จึงได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ - มีที่ตั้งอยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติดอยหลวง จึงได้รับการประสานความร่วมมือในการทำงาน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นหมู่บ้านกันชน (Buffer) ในการเฝ้าระวังรักษาพื้นที่อุทยานฯ ในขณะที่อุทยานฯ ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง	- การเข้าร่วมของเยาวชนและคนรุ่นใหม่ยังมีน้อย เนื่องจากภารกิจในด้านการเรียน และบางส่วนได้ย้ายออกไปทำงานภายนอกชุมชน
บ้านวังขอนแดง (อ.ดอกคำใต้)	- คณะกรรมการและจิตอาสาของชุมชนเข้าช่วยเหลือดับไฟป่าในบริเวณชุมชนข้างเคียงอย่างสม่ำเสมอ - สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งการเข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่า - ทีมดับไฟป่าของชุมชนประสบความสำเร็จได้จากความสามัคคี ความเสียสละ และความรู้ที่ได้รับจากการอบรม	- เนื่องจากเยาวชนในชุมชนมีน้อยจึงไม่ค่อยได้รับความร่วมมือมากนัก - ในพื้นที่ป่าชุมชนไม่มีจุดสังเกตการณ์หากเกิดไฟไหม้ขึ้น
บ้านปางเสด็จ (อ.ดอกคำใต้)	- ชุมชนมีจุดเด่นในการดำเนินโครงการในการป้องกันรักษาป่าและโครงการอื่นๆ ที่มีความหลากหลาย สามารถบูรณาการร่วมกันได้เป็นอย่างดี จนที่ผ่านมามีได้รับรางวัลหลายด้าน - สามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้และฝ่ายปกครอง เพื่อขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง - ใช้เครือข่ายชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านปิน ทั้ง 9 หมู่บ้าน ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	- การขับเคลื่อนการทำงานส่วนใหญ่อาศัยความสามัคคีของผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งเป็นกำนันของตำบล ดังนั้นหากหมดวาระการปฏิบัติหน้าที่ลงแล้ว ความต่อเนื่องในการทำงานจึงขึ้นอยู่กับผู้นำคนใหม่ด้วยว่าจะสามารถคงประสิทธิภาพของการทำงานไว้ได้ดีเพียงใด
บ้านร่องหาด (อ.จุน)	- การจัดทำฝ่ายเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ป่าได้รับการฟื้นฟูอย่างแท้จริง - สมาชิกชุมชนทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ป่าชุมชน เนื่องจากทุกคนได้รับผลกระทบโดยตรง - การเสียสละของคนในชุมชนและการมีจิตสำนึกของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การฟื้นฟูป่าประสบความสำเร็จ - พื้นที่ของชุมชนถูกส่งเสริมให้เป็นแหล่งอนุรักษ์นกยูงเพื่อการท่องเที่ยว ร่วมกันระหว่างหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 9 (ช่วง 69) จึงเป็นโอกาสของชุมชนในการบูรณาการทั้งการดูแลรักษาป่าร่วมกับการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้	- การสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐจะมีไม่มากนัก - ลักษณะภูมิประเทศมีความลาดชันทำให้การเข้าดับไฟป่าเป็นไปด้วยความยากลำบาก

หมู่บ้าน	ปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีและกลไกการหนุนเสริม)	ปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัดและอุปสรรค)
บ้านห้วยยางขาม (อ.จุน)	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบและข้อตกลงภายในชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชน โดยจะมีการปรับปรุงกฎระเบียบอยู่เป็นระยะ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ - มีที่ตั้งอยู่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ จึงได้รับการประสานความร่วมมือในการดำเนินการต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้เข้ามาร่วมสนับสนุนชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง - ชุมชนมีการหารายได้จากการอนุญาตให้เข้ามาตัดกบ็ดจับปลาในอ่างเก็บน้ำห้วยคอกหมู ในช่วงนอกฤดูปลาวางไข่ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน นำไปเป็นกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้านและการป้องกันรักษาป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ตั้งพื้นที่ป่าชุมชนมีความเสี่ยงต่อการถูกบุกรุก เนื่องจากสามารถเข้า-ออกได้หลายทาง และมีเส้นทางคมนาคมค่อนข้างสะดวก
บ้านเคื่อ (อ.ปง)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี - การเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะกรรมการชุมชน - มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในการริเริ่มก่อตั้งกลุ่มกองทุนไฟฟ้า 	<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากสภาพภูมิประเทศมีความลาดชันมากจึงทำให้การดับไฟในพื้นที่เข้าถึงยาก เกิดอุปสรรคและเกิดอันตรายได้ง่ายในการดับไฟป่า โดยเฉพาะช่วงเวลากลางคืน
บ้านฝายแก้ว (อ.ปง)	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ล้มไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนสามารถนำออกมาใช้ประโยชน์ได้ โดยการขออนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน และต้องซื้อเพื่อนำเงินเข้าร่วมบริจาคในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ - คณะแพทย์ และ อสม. จัดประชุมเพื่อประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูลและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับไฟป่าและหมอกควัน รวมถึงการดูแลสุขภาพในช่วงที่เกิดไฟป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐจะมีไม่มากนัก
บ้านหนองกลาง (อ.เชียงม่วน)	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเผาระวังไฟป่า เนื่องจากมีความตระหนักรู้ถึงอันตราย และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อตัวบุคคลเอง ชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ - การที่ผู้นำใช้ถ้อยคำ การเจรจาที่ดี ลงมือปฏิบัติจริง และเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งในการดับไฟป่า และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ สามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคณะกรรมการและสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี - ไม้ไผ่ ไม้ซางที่อยู่ในพื้นที่ป่า ถือเป็นอุปกรณ์อย่างดีในการช่วยดับไฟป่า โดยไม่จำเป็นต้องแบกอุปกรณ์ เช่น ไม้ตบ หรือคราดขึ้นไปดับไฟป่าด้วย - มีกองทุนไฟฟ้าของชุมชนเพื่อใช้ในการบริหารจัดการด้านไฟป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพภูมิประเทศมีความลาดชันมากจึงทำให้การดับไฟในพื้นที่เข้าถึงยาก

หมู่บ้าน	ปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีและกลไกการหนุนเสริม)	ปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัดและอุปสรรค)
บ้านท่าฟ้าเหนือ (อ.เชียงม่วน)	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลรักษาพื้นที่ป่าชุมชนเกิดจากความร่วมมือของ 2 หมู่บ้าน คือ ท่าฟ้าเหนือ หมู่ที่ 1 และ บ้านท่าฟ้าหลาย หมู่ที่ 6 - มีการจัดตั้งคณะกรรมการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าและจิตอาสาของชุมชน และการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ - มีกฎระเบียบที่เข้มงวดในการใช้พื้นที่ป่าชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม
บ้านชัยเจริญ (อ.เชียงคำ)	<ul style="list-style-type: none"> - มีเครือข่ายเฝ้าระวังไฟป่าระหว่างหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าติดต่อกัน - ได้รับการสนับสนุนการดำเนินการด้านป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะกรมอุทยานฯ กรมป่าไม้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ - มีการนำพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน เข้ามาผสมผสานกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ เช่น การตั้งศาลเจ้าที่และผีขุนน้ำไว้ในป่าชุมชน โดยจะมีการบวงสรวงเลี้ยงเจ้าที่และผีขุนน้ำเป็นประจำทุกปี 	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีขนาดเล็ก มีผู้ทำงานด้านการเฝ้าระวังไฟป่าไม่มากนัก โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย - ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม
บ้านคะแนง (อ.เชียงคำ)	<ul style="list-style-type: none"> - มีเครือข่ายการลาดตระเวนและการเฝ้าระวังไฟป่าระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่วนอุทยานภูลังกา ซึ่งได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นประจำทุกปี ทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีและความไว้วางใจระหว่างกัน - มีการนำดอกผลบางส่วนจากเงินจากกองทุนหมู่บ้าน เพื่อมาสนับสนุนการดำเนินงานในการป้องกันและควบคุมไฟป่า - มีการนำพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน เข้ามาผสมผสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ได้แก่ การเลี้ยงผีขุนน้ำและผีเจ้าที่ (ศาลในป่าชุมชน) 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ตั้งชุมชนมีความเสี่ยงต่อการเกิดน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่ม - การทำไร่ในพื้นที่ลาดชันส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งอาจกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน ในระยะยาวได้
บ้านนาหนูน (อ.ภูซาง)	<ul style="list-style-type: none"> - มีเครือข่ายการลาดตระเวนและการเฝ้าระวังไฟป่าระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูซาง ซึ่งได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นประจำทุกปี ทำให้เกิดความร่วมมือที่จะสนับสนุนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง - มีการนำดอกผลบางส่วนจากเงินจากกองทุนธนาคารหมู่บ้านมาเป็นกองทุนในการรักษาป่าและการป้องกันควบคุมไฟป่า - มีการนำพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน เข้ามาผสมผสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ได้แก่ การเลี้ยงผีขุนน้ำบริเวณป่าชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นที่ต้นน้ำของห้วยไฟ ซึ่งไหลลงอ่างเก็บน้ำห้วยไฟ จึงต้องระมัดระวังการบุกรุกทำลายป่าไม้ รวมทั้งการใช้สารเคมีทางการเกษตร - การทำไร่ในพื้นที่ลาดชันส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งอาจกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินได้
บ้านสา (อ.ภูซาง)	<ul style="list-style-type: none"> - มีเครือข่ายการลาดตระเวนและการเฝ้าระวังไฟป่าระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูซาง ซึ่งได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นประจำทุกปี ทำให้เกิดความร่วมมือที่จะสนับสนุนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ตั้งชุมชนอยู่ใกล้ชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งบางครั้งมีการรุกล้ำเข้ามาทำเกษตรกรรมกรรมและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งได้รับผลกระทบหมอกควันจากการเผาป่าและพื้นที่เกษตรกรรมจากประเทศเพื่อนบ้าน

หมู่บ้าน	ปัจจัยด้านบวก (ศักยภาพที่มีและกลไกการหนุนเสริม)	ปัจจัยด้านลบ (ข้อจำกัดและอุปสรรค)
	- มีการแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือภายนอก เช่น สสส. เพื่อหา งบประมาณเพิ่มเติมมาสนับสนุนการจัดการไฟฟ้าของชุมชน ซึ่ง ตามปกติแล้วจะมีงบประมาณที่จำกัด	จึงต้องเฝ้าระวังร่วมกับฝ่ายทหาร และฝ่ายปกครองอย่างใกล้ชิด

วิจารณ์และสรุปผล

การประเมินศักยภาพชุมชนต้นแบบด้านการจัดการไฟฟ้าและหมอกควันในพื้นที่จังหวัดพะเยา จากทั้ง 9 อำเภอๆ ละ 2 ชุมชน รวม 18 ชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ทางผู้ศึกษาได้จัดทำขึ้น จากนั้นลงพื้นที่สำรวจระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2563 ผลการสำรวจพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันในวิธีการเฝ้าระวังไฟฟ้าและหมอกควัน โดยในช่วงที่ทางจังหวัดมีประกาศห้ามเผา ชุมชนจะร่วมกันทำแนวกันไฟ หรืออาจชิงเผาก่อนที่จะมีประกาศจังหวัด การจัดตั้งจุดเฝ้าระวังไฟฟ้า และคัดกรองบุคคลเข้าออกป่าชุมชน ส่วนการดูแลรักษาป่าในช่วงเวลาปกตินั้น ชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันของชุมชนในการดูแลรักษาป่า ข้อห้ามและบทลงโทษต่างๆ รวมทั้งข้ออนุญาตในการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งการดำเนินการที่ผ่านมาได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะทางอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และส่วนราชการโดยเฉพาะกรมป่าไม้ที่ดูแลป่าสงวนแห่งชาติ และกรมอุทยานฯ ที่มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตั้งอยู่ติดกับชุมชน จะเข้ามาหนุนเสริมการดูแลรักษาป่า การลาดตระเวนและเฝ้าระวังไฟฟ้าร่วมกับชุมชน เพื่อให้ป่าชุมชนทำหน้าที่เป็นกันชน (Buffer) ในการรักษาพื้นที่อุทยานฯ แต่ทั้งนี้ระดับและความต่อเนื่องของการสนับสนุนอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

ส่วนข้อที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชน ได้แก่ บางชุมชนมีการนำดอกผลบางส่วนจากเงินจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อมาสนับสนุนการดำเนินงานในการป้องกันและรักษาป่า การนำพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนเข้ามาผสมผสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำบริเวณป่าชุมชน ตลอดจนการใช้เครือข่ายชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านของตำบลมาเป็นพลังในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน หรือมีการแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือภายนอกที่เป็นแหล่งทุน เช่น สสส. เพื่อหางบประมาณเพิ่มเติมมาสนับสนุนการจัดการไฟฟ้าของชุมชน ซึ่งตามปกติแล้วมักจะมียุทธศาสตร์ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในแต่ละปีอย่างจำกัด แต่ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่า การดำเนินการดูแลรักษาป่าของชุมชนล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากความต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าเพื่อให้เป็นมรดกของลูกหลานของชุมชนทั้งสิ้น การสนับสนุนจากภายนอกเป็นเพียงส่วนหนุนเสริมเท่านั้น จึงพบว่าถึงแม้จะไม่ได้มีการสนับสนุนใดๆ จากภายนอก ชุมชนก็ยังคงมีกฎระเบียบ ข้อตกลง และการดำเนินงานร่วมกันของชุมชนในการดูแลรักษาป่าที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นปกติ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน ทั้ง 18 ชุมชน ใน 9 อำเภอของจังหวัดพะเยา ที่ให้ข้อมูลและนำสำรวจป่าชุมชนจนได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดครบถ้วน ขอขอบคุณสาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ ที่สนับสนุนเครื่องมือ

อุปกรณ์ บุคลากร ตลอดจนนิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์ ที่เป็นกำลังร่วมลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม ในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2563 จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2563). มาตรการการแก้ไขปัญหาไฟป่าปี 2563. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นจาก <http://portal.dnp.go.th/Content/firednp?contentId=18112>
- [2] คัดค้านัฐ ชื่นวงศ์อรุณ. (2563). การเกิดไฟป่าและประเภทของไฟป่า. เนชั่นแนลจีโอกราฟิก ฉบับภาษาไทย. สืบค้นจาก <https://ngthai.com/science/27026/wildfire/>
- [3] ประทีป มีคติธรรม. (2562). สรุปหลักการและสาระสำคัญของ (ร่าง) พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562. ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า. สืบค้นจาก <https://www.recoftc.org/thailand/projects/cf-net/stories/>
- [4] วิจารย์ ลิมาฉายา. (2553). มลพิษจากหมอกควันในพื้นที่ภาคเหนือ: ปัญหาและแนวทาง. สืบค้นจาก https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/06/pcdnew-2020-06-05_07-33-31_040770.pdf
- [5] ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้. (2563). ข้อมูลสารสนเทศกรมป่าไม้สรุปการขึ้นทะเบียนป่าชุมชน รายปี. สืบค้นจาก http://forestinfo.forest.go.th/fCom_Regis.aspx
- [6] สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2552). ตำราเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- [7] สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง. (2562). รายงานสถานการณ์หมอกควันและไฟป่าประจำปี 2562 พื้นที่จังหวัดลำปาง พะเยา แพร่ น่าน. ลำปาง: สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.